

A mai magyar sajtónyelv

1. Bár egy olyan szakmai tanácskozáson, amilyen ez a mostani, majd-hogynem kötelező az előadás tárgyának – esetemben a sajtónyelvnek – egzakt, tudományos megfogalmazása, értelmezése, én ezt a feladatot csupán jelképesen látom el. Ha ugyanis nem ezt tenném, hanem filológus módon járnék el, az előadásra rendelkezésemre álló egész időt jószerével erre kellene fordítanom, holott mi sem áll tőlem ennél távolabb. Gondolják csak meg, kedves hallgatóim! Idestova több mint négy évtizede foglalkozom a magyar nyelv változásaival, köztük azokkal a változásokkal is, amelyek a nyomtatott sajtó, valamint a rádió és a televízió hatására vagy legalábbis asszisztálásával mennek, illetve mentek végbe. E hosszú idő alatt előadásokban számtalanszor írott formában is nemegyszer foglalkoztam a sajtónyelv ilyen-olyan vetületével (pl. Rádióbemondói szövegek és rádiós riportok – a nyelvész szemével. In: A rádióbemondó beszéde. MRT TK 1973. 25–43; A sajtó nyelvéről. In: ABC a lapkészítéshez. TIT, 1981. 4–21 stb.); szerkesztettem is ilyen tárgyú kötetet (Nyelvészet és tömegkommunikáció I–II. TK Membrán Könyvek, Bp., 1985. 230 és 246), s nemegyszer foglalkoztam a mai tanácskozás tárgyának a nyelvi rétegek, nyelvváltozatok palettáján való elhelyezésével is. Azt az öt kör kombinációjával alakított „virág”-ábrámat, amelyet a Benkő-émlékkönyvben tettem közzé, egy-két évvel később örömmel láttam viszont a Pannon enciklopédia Magyar nyelv és irodalom kötetében is.

Szó ami szó, ezúttal a téma könyvtárnyi, a régebbiektől a legújabbakig terjedő – bizonyára az Eszterházy Károly Főiskola Kommunikáció Tanszékének tagjai által is gazdagított – anyagának újólág való tüzetes áttekintése és vizsgálata nélkül egyszerűen azt jelzem, hogy a továbbiakban általam vizsgált sajtónyelv nem azonos a szépirodalmi nyelvvel, a szaknyelvvel (vagy szaknyelvekkel), a csoportnyelvekkel, sem a népnyelvvel, de azért mindegyikből van benne is valamennyi. A sajtónyelv az én felfogásom szerint a köznyelv része, annak igényes változata, egyúttal pedig közérdekű része. (Ez utóbbi azért fontos, mert a köznyelvnek van magán jellegű, magán érdekű része, s bár a bulvárlapok „jóvoltából” a távolság csökken köztük, a kettő azért mégis más.

Talán annyit még illik az előbbiekhöz kiegészítésül hozzátennem, hogy a *sajtó* és a *média* szó napjaink gyakorlatában részben egybeesik, vagyis ugyanazt jelenti, részben viszont különbözik, legalábbis használata tekintetében. Akik ma a *sajtónyelv*-ről szólnak, mint én is ebben az előadásomban, ebbe beleértik a rádiót és a televíziót is, sőt „a negyedik médiumot”, az internetet is. Beleértik, és jogosan, de a felsoroltak közül mégis a – némileg pleonasztikus kifejezéssel jelölt – nyomtatott sajtót részesítik előnyben, első sorban a napi- és hetilapok nyelvét, nyelvhasználatát értve rajta. Ez nem is csoda, mivel sajtónyelv már akkor is létezett, amikor televíziónak még híre sem volt, s rádiónak is csak éppen hogy. Amikor Bárczi Géza a hírlapok nyelvéről fejtette ki véleményét, ezeket a hírlapokat a 19. század végi s 20. század eleji újságokkal hasonlította össze; olyan időszakban keletkezettekkel, amelyben lényegében még a rádiós műsorszórás is ismeretlen volt (Bárczi 1974). Tehát a *sajtónyelv* megnevezés, ha nem is kötelező érvénnyel, de leginkább az újságok nyelvét, nyelvhasználatát involválja, rejti magában. Ilyen értelemben tartott pl. Sebestyén Árpád annak idején Gondolatok a sajtó nyelvéről címmel igen tartalmas előadást a Hajdú-Bihari Napló szerkesztőségében, teljes egészében az említett lap nyelvhasználatával foglalkozva (lásd Sebestyén 1994: 7–22).

Igen ám, de van *médianyelv* szakkifejezésünk is, s ez is hasonló kettősséget mutat. Én magam a *média* szót nem szívesen használom, mert a *média*–*médium* párviadal még mára sem fejeződött be teljesen, s ez bizonyos fokig mindkettőre rányomta a bélyegét (erre lásd a Nyelvművelő kézisztár *média* szócikkét), éppen ezért inkább a *hírközegek*-ről vagy a *tömegtájékoztató eszközök*-ről beszélek, de azért magam is elismerem, hogy mind a *médianyelv*, mind a *médianorma* már jól használható szakkifejezés. Csakhogy nézzük, mi is tartozik voltaképpen a *média* körébe! Az egyik autentikus forrásból idézek (Balázs 2000: 114):

„**Média** alatt mindhárom médiumot (tömegtájékoztatási közeget) érthetjük, vagyis a hagyományos sajtót, a rádiót és a televíziót. Természetesen a három médium között jelentős különbség van értelemszerűen technikai, történeti, befogadás-módszertani és korosztályi tekintetben. Norma szempontjából nyilván külön is beszélhetnénk sajtós, rádiós és televíziós normáról; egy-egy adott médium rendszerint íratlan módon (olykor írásosan is) meghatározza normáját”. A meghatározással magam is egyetértek, de hozzáteszem, hogy amíg a *sajtó* szó első sorban az írásos médiaformák felé tereli figyelmünket, úgy a *média* elnevezés főleg az élőszóbeliekre utal. Ezt igazolja Balázs Géza is azzal, hogy néhány sorral imént idézett meghatározása után így ír: „Most **médianormán** főként csak a hangos és hangos-képes média, vagyis a rádió és a televízió normáját értem” (uo.). Azt hiszem, hasznos is ez a belső rétegződés, vagyis az, hogy a sajtó-, avagy médianyelvnek van A)

írással és B) előszóbeli változata. Igaz, hogy ez is, az is a nyilvánosságnak szól. Az is kíváncsi, hogy se ennek, se annak a hangvétele ne legyen azonos a mindennapi beszédével, de azért a kettő között is vannak jól megjelölhető különbségek, s ezért ez a belső tagozódás, amelyet a mai tanácskozás tematikájában is felfedezni vélek, nagyon is hasznos. Ennek megfelelően én mondanivalóm további részében inkább a nyomtatott sajtó jellemzését tekintem feladatommak, de egyszer-egyszer azért az előszóbeli vonatkozásokat sem hagyom említés nélkül. Persze, az idő szorításában mindenről csak vázlatosan szólok.

2. Az elmondottak után talán nem meglepő, hogy a sajtónyelvet jellemezve mindenekelőtt a *helyesírásról* ejtek szót. Mármost napjaink sajtótermékeinek helyesírásáról. Hogy miért teszem ezt? Azért, mert véleményem szerint a helyesírási műveltség a közműveltségnek szerves és fontos része. Azt nem merném általános érvénnyel kimondani, hogy akinek a helyesírása rossz, csapnivaló, annak egészében a műveltsége is az, de ha olyan valakiről van szó, akinek a foglalkozásához szorosan hozzátartozik a helyesen írás (tehát író, újságíró, tanár, bíró, ügyvéd, szerkesztő, címfestő, sírkőfaragó reklámszakember, könyvkiadó, szakíró, titkárnő vagy politikus), akkor az illetőre igenis érvényes az általánosító elmarasztalás.

Ez persze korántsem csak az én véleményem. Már Kazinczy is kötelezőnek tartotta a művelt ember számára a helyesírás pontosságát. A hanyagul író legszívesebben köznevetség tárgyává tette volna. Bessenyei és Batsányi is elengedhetetlennek vélték a helyes betűvetés ismeretét. Persze csak több nemzedék által bejárható hosszú út vezetett jelenleg érvényes helyesírási szabályzatunkig, amely voltaképpen megegyezés, konvenció eredménye, de nemcsak az, hiszen a helyesírás szabályozott egységessége egyik feltétele írásbeli közlésünk félreérthetetlen voltának. Főleg az egybe- vagy különírás igen sokszor jelentésmegkülönböztető! Sajnos, azt kell mondanom, újságíróink nem látják ennek fontosságát, és sokuknak kisebb gondjuk is nagyobb annál, mintsem hogy olyan, általuk jelentéktelennek érzett dologgal törődjenek, amilyen – szerintük – a helyesírás. Cikkcím egy országos napilapból: „Gyorsítják a főváros körüli településgyűrű *villamoshálózatának* fejlesztését.” S hogy ez nem elírás, ami napjainkban szintén hihetetlenül gyakori, azt bizonyítja az első mondat: „Pest megye két községében Maglódon és Erdőkertesen befejeződött a *villamoshálózat* teljes felújítása.” Holott, mint tudjuk, szó sincs arról, hogy e községekben immár villamos járna. Csak az elektromos, azaz a villamos hálózatot építették ki, újították fel. Nem mindegy! Hasonló egybe-, illetve különírási hiba egy nőnek szóló, kedvelt hetilap hatalmas betűkkel szedett címében: „Lakni és *jóllakni*”. Egybeírva, holott korántsem evésről szólt a cikk, hanem a lakáskörülmények javulásáról. Alig pár hete egy bulvárlapot olvasva erre a sorra bukkantam: „*Minden nap*

patakokban folyik...” Lassan, elmélázva olvastam, hiszen egy gyógykúrán voltam éppen, s magamban már folytattam is, valahogy ekképpen: „*Minden nap* patakokban folyik el az életünkből, s egyszer csak észrevevesszük, hogy már nincs tovább.” Aztán pillantásom a következő sorra esett, s láttam, hogy nem életünk napjainak gyors múlása miatt érdemes bánkódnunk, hanem inkább újságíróink helyesírási érzéketlensége miatt. Ugyanis így folytatódott a sor: „Minden nap patakokban folyik rólam a víz, hiszen a maratoni próbák... este hatig tartanak.” Ha a *mindennap* határozószót helyesen, azaz egybeírják, akkor nem tévednek el a gondolataink (Színes Mai Lap 2003. szept. 27.).

Még mindig a helyesírásnál maradva felsorolok néhány tipushibát; olyanokat, amelyek az országos napilapokban szerencsére nem gyakoriak – noha azért előfordulnak! –, a bulvárlapokban, a hirdetési újságokban s a szennylapokban azonban mindennaposak. A legjellemzőbb hibák: A) a magánhangzók időtartamának hibás jelölése: *biztat* (*biztat* helyett), *televízió* (*televízió* helyett), *rendörség* (= *rendőrség*). Vannak olyan hirdetési újságok, amelyek egyik legfontosabb szavukat, a *hirdetés* szót következetesen hibás, *hirdetés* formában írják le. B) Rendkívül gyakori az írásjelek, főleg a vesszők elhagyása. Az azonosító értelmező vesszője számtalanszor hiányzik, ott viszont, ahol nincs rá szükség, minduntalan feltűnik ez az egészeben véve hasznos, de a sajtóban nemegyszer gondot okozó írásjel. C) A gyenge színvonalú lapokban egyáltalán nem ritka az *ly* és a *j* rossz helyen való használata. A *folyt-fojt* és a *súlyt-sújt* közti választásból számtalanszor az újságíró (meg persze olvasója) kerül ki vesztesen. D) A számítógépre való áttérés időszakának elején az elválasztás volt a fő veszély. Érdekes emlékként eltettem a Népszabadságnak azt az 1998. március 17-i számából való oldalát, amelyben Megnyílt a magyar nyelv hete címmel többek között erről az eseményről is olvasható elég részletes tájékoztatás. Pár nappal e szám megjelenése után egy Fett András nevű budapesti sofőrtől kaptam egy levelet – ezt is őrzöm! –, s abban többek között ezt olvashattam:

„Sokszor szóba került már az Ön különféle előadásaiban és műsoraiban a szavak elválasztása. Nos, a fenti példa bizonyítja, hogy a trehányság e téren nem ismer lehetetlent. Éppen a magyar nyelv hetéről szóló és Önt idéző cikkben látható az általam meg is jelölt két igen csúf elválasztás, a *mag-yar* és a *nyomo-kban*. Nem tudom elhinni, hogy a modern, számítógépes szedésnél ne lehetne figyelni az ilyen ordító hibákra, és ne lenne lehetséges adott esetben a szóközöket szellősebbre szedni, vagy olykor összebb húzni. Csak az a baj, hogy ezzel ma már a kutya sem törődik. Ráfogják az elektronikára, és így minden meg van bocsátva. Részemről nincs és nem is lesz!” A példa mindennél ékebben beszél, de van még folytatása is. Újabb egy-két hét elteltével innen, Egerből, Bozsik Gabriella tanárnőtől is megkaptam a Népszabadságnak ugyanezt az oldalát, de úgy, hogy ő kijavította benne az oldalnak

azokat a szintén elválasztási hibáit is, amelyek nem a rólam szóló szövegrészben, hanem részben ennek a cikknek, részben ennek az oldalnak a többi részében fordultak elő, s kiderült, hogy ezen az egyetlen oldalon nem kevesebb, mint tíz durva hiba, köztük további öt elválasztási hiba éktelenkedik. Ezek: *men-nyire*, *sza-kképzés*, *gondo-skodnia*, *dön-theti*, *sele-jtezhethetnek*. Akkor így álltunk. Nos, néhány év alatt e téren nagyot javult a lapok színvonala azáltal, hogy Prószéky Gábor és csapata munkájának eredményeként megszülettek a nyelvhelyesség- és helyesírás-ellenőrző programok, s ezeket már általában igénybe is veszik a szerkesztőségek. Elválasztási hibák ma is akadnak, de olyan eset, hogy 23 elválasztási hiba egyetlen oldalon – erre is van példám a Magyar Hírlapból – ma már nem fordul elő. Legyünk hát optimisták!

3. A második nagy kérdéskör a helyesírás után a *hangképzés, kiejtés, beszéd* volna, tehát mindaz, ami az akusztika körébe tartozik, de ezzel, mivel a nyomtatott sajtó nem „beszél”, részletesen nem foglalkozom. Minthogy azonban úgyis meghagytam a magam számára annak a lehetőségét, hogy olykor a sajtónyelvnek olyan részével kapcsolatban is nyilvánítok véleményt, amelyet inkább a *médianyelv, medianorma* kifejezés juttat eszünkbe, egy idevágó résztémát mégis megemlítek. Ez pedig az a bizonyos nyökögés, amelynek az a lényege, hogy a rádióban vagy a televízióban megnyilatkozók közül nagyon sokan ahelyett, hogy jól elhelyezett, rövid szüneteket tartanak beszédükben, s eközben rendeznék gondolataikat, hosszú őőőőő, eeeee meg egyéb hangokkal töltik ki a rést. Egy levélíró, erről szólva, a következőket vetette papírra: „Rettegek attól, hogy mikor hangzik fel töltelékként az űűűűű magánhangzó, mert ezt eddig még nem hallottam!” Ezt a levelet, amelyet szintén őrzök, több mint hat éve kaptam. Hatására azóta én is ösztönösen azt figyelem, mikor kezd valaki űűűűű-zni beszéd közben. Még nem akadtam ilyenre. Mivel mintha már csökkenőben lenne a nyökögés (egyéb-ként Deme László idézte először ezt az egyik levélírójától merített kifejezést, l. Deme 1982), talán már nem is fogok vele találkozni. Legalábbis remélem, hogy így lesz.

4. *Szóalkotás, szóhasználat*. Az elsővel, a szóalkotással semmi gond, sőt, örömmel tapasztalhatjuk napról napra és lapról lapra, hogy a sajtóban se szeri, se száma az új keletkezésű, azaz még szótározatlan szavaknak. Bármelyik újságot lapozzuk is fel, találunk benne olyan szavakat, amelyek még semmilyen szótárban sem szerepelnek, mégis könnyen érthetők, vagyis kitűnően szolgálnak bennünket. Nem véletlen, hogy Kiss Gábor és Pusztai Ferenc egész kötetnyi új szót tett közzé a szükséges értelmezésekkel együtt (Kiss–Pusztai 1999). Olyan szavakat, amelyek nagyobbik része persze aligha fog elterjedni, mivel valamely eseményhez, alkalomhoz, sajátos témához kötődik (*adórendőrség, akcióműfaj, alapprogram, állattemető, anyagozik, atom-*

vonat, babatestőr, bankosodás, bealvás, behalászik, bérbetörő, biofegyver stb.), de nem kevés közülük elterjed, s idővel köznyelvivé válik. Példákat bármely lapunkból tucat számra idézhetnék, de talán elég, ha megemlítem, hogy Balázs Géza jóvoltából az Édes Anyanyelvünk folyóiratnak immár hatodik éve van egy Új szavak, kifejezések című rovata, s mindegyik szám-ban egy sereg új szó, a pontos forrásjelzéssel együtt. Éppen szóalkotásunk bámulatra méltó gazdagsága, termékenysége láttán nem értem, miért gyakori mégis az, hogy az újságokban idegen szavak nehezítik a megértést. Tévedés ne legyen! Nem azt szorgalmazom, hogy a közérthető, mindenki által ismert idegen eredetű szavakat is szorítsuk ki a sajtóból, hiszen azok is gazdagítják a nyelvet. Azonban nagyon egyetértek a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma által 1999-ben meghirdetett anyanyelvi pályázatnak azzal a résztvevőjével (és egyik díjazottjával), Szalai Tündével, aki úgy vélte, hogy sok ember által olvasott újságban nem szabadna minden magyarázat, értelmezés nélkül olyan idegen szót használni, amelyet a lap olvasóinak egy része nem ért meg, s így számára akár a cikk lényege vész el. Küldött is megállapításának igazolására remek példákat, olyanokat, mint *intenzifikálás*, *zoomolás*, *betegségrezisztencia*, *genocídium* stb. Ezek a példák – s még további jó néhány – mind a szegedi Délmagyarország 1999. június–júliusi számaiban jelentek meg. Vajon a szerzők arra számítottak, hogy a szegedi tanyavilág lakói értik ezeket a szavakat? S ha nem, akkor kiknek írják cikkeiket? (Szalai 2000.)

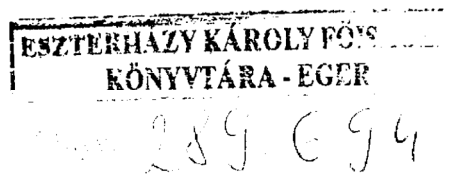
5. Ha a szóalkotásról és a szóhasználatról beszélünk, akkor külön is említést kell tennünk a *címekről*, amelyeknek minden írásos műfajban fontos szerepük van, de a sajtónyelvben talán mindegyiknél fontosabb, hiszen számtalanszor az újságcikk címétől függ, hogy az olvasó, aki az újságokat többnyire csak átlapozza, futólag nézi át, kedvet kap-e a címből az egész cikk elolvasásához. Jogosan mondta vagy három évtizeddel ezelőtt egy nyelvészkongresszuson jeles kollégám, Kovalovszky Miklós a következőket: „Főként a sajtóban fontos a címadás, hogy az olvasók figyelmét megragadják. Ezért alkalmaztak az Est-lapok olyan címszerkesztőket, mint Tóth Árpád és Szabó Lőrinc” (Kovalovszky 1974: 326). S Kemény Gáborral közösen ezért szenteltünk külön tanulmányt éppen két évtizeddel ezelőtt a sajtónyelvi címadásnak a Tömegkommunikációs Kutatóközpont folyóiratában (Grétsy–Kemény 1983). Ott a címek grammatikája és a címek stilisztikája témakörökön belül sok mindennel foglalkoztunk, ami voltaképp érdemes volna a felidézésre, de én itt most az utóbbi hetekben folytatott gyűjtés alapján mindössze két címtípust ajánlok hallgatóim figyelmébe; az egyiket inkább elismerőleg, a másikat inkább aggályoskodva, legalábbis kételkedőleg.

Az egyik a szójátékos címek csoportja. Ilyenekről már két évtizede is szóltunk Kemény Gáborral, sőt ott még egy külön csoportot is felvettünk, a

betűrímes címek csoportját. Itt most, kellő idő hiányában, csak annyit jegyez meg, hogy a szójátékos címek napjainkban is gyakoriak a sajtóban, sőt, szinte divattá váltak, csakúgy, mint a szójátékos jópofáskodás a reklámjelmondatok készítői körében. Ezzel már jeleztem is azt a véleményemet, hogy a túlzásokat, valamint az erőltetett, nem igazi szellemességeket nem számítva alapján véve helyeslem, hogy ez a címtípus él és virul. Az a tapasztalatom, hogy amely lapnak van erre teremt, ehhez kiváló érzékkel bíró címadója, ott ezek a címek jól betöltik rendeltetésüket: szellemességükkel felkeltik az olvasók figyelmét. Ahol csak az igyekezet van meg, de a rátermettség hiányzik, ott az eredmény többnyire elég silány. A „Csak a szépre emlékezem” elve alapján szemléltetésül én most csupán néhány olyan címet mutatok be – valamennyit a Népszabadságból –, amelyen inkább az ötletesség, szellemesség érződik, mint az izzadságszag: **Szégyenkezni kell-lelt** (beszámoló labdarúgóink lettek elleni vereségéről; szept. 11.), **B, mint bukás** (női kosarasaink sorsdöntő veresége az EB B csoportjában; szept. 25.), **Kolosszális áramszünet** (képes tájékoztatás az olasz országos áramkimaradásról; a kép a Colosseumnak és környékének sötétbe borult képét ábrázolja; szept. 29.), **Hajdó a bíraskodáshoz** (beszámoló egy futballmérkőzésről, amelynek – meglehetősen ítéleteivel – Hajdó játékvezető volt a negatív hőse; szept. 29.), **Vidámnak látja-e Magath?** (célzás a Stuttgart edzőjére, Felix Magathra, aki derűlátóan tekint csapata szereplése elé, okt. 1.).

A másik címcsoportot így jellemezném: a szlenges címek csoportja. Az utóbbi évek egyre erősödő divatja a címekben – és persze a cikkekben is – az olyan szavak használata, amelyek két-három évtizede még nem számítottak sajtóérettnek. A fordulatot a rendszerváltozás utáni első évek hozták meg, s az azóta eltelt évtized alatt valósággal divattá vált a szlengszavaknak a sajtóban, főleg a bulvársajtóban való használata. Íme, néhány példa, időrendben, minden kommentár nélkül: **A pályaőrök beintenek** (Petőfi Népe 2003. máj. 14.), **Síneket nyúltak le** (Petőfi Népe 2003. jún. 13.), **10 milliós kábszerfogás és lopott áru a határon** (Halasi Tükör 2003. júl. 31.), **Dobbantás a kórházból** (Színes Mai Lap 2003. okt. 1.), **Szerelmével csajozott** (Színes Mai Lap 2003. okt. 2.), **Tetkós doki lett a rektor** (Blikk 2003. okt. 3.). Erről a jelenségről az a véleményem, hogy lapja válogatja. A bulvárlapokban meg a társadalmi rangjukat tekintve még lejjebb állókban nem szúr szemet az efféle cím, de az nem volna jó, ha e szokás idővel még tovább terjedne, s elérné a nagy országos lapokat is. Azokban egyelőre még fehér holló az ilyen cím.

6. A *mondatalkotásról* igen kevés az előadnivalóm. Összesen három megjegyzésem van. Az egyik: nem örülök annak, hogy már nemcsak a nyilvános előszóban, hanem írásban is terjed az a gyakorlat, hogy az újságíró az igekötős igék igéjét nem meri – vagy a divatot követve nem akarja – elvá-

lasztani igéjétől, hanem a kettőt megbonthatatlan egységként kezeli. Egy példa a sajtóból, mégpedig címpélda: **Lindh gyilkosa nem kihallgatható** (Népszava 2003. szept. 29.). Természetesen vannak olyan igekötős igéink, amelyeknek igekötője csakugyan nem válhat el – tehát hibás volna ez: *nem folyásolható be* –, de ennek a szórendnek általánossá tétele, bár szerepe olykor ennek is van, nem volna szerencsés.

A másik észrevételem: a sajtónyelvben továbbra is él az a fajta címadás, hogy a főhangsúlyos rész a cím élére kerül, s ezzel összhangban a voltaképpen szükséges határozatlan névelő helyét a címben határozott névelő foglalja el. Ilyen típusú címek már a múlt század első felében is voltak a sajtóban, s általában a nyelvművelők nemtetszését „vívták ki”, de attól még fennmaradtak, mivel a címekben nagyon is fontos, hogy mi kerül az élre. Itt van pl. ez a cím, amelyet már említett dolgozatunkban annak idején Kemény Gáborral elemeztünk: **Három napig sült a torta**. Azt mi is elismertük, hogy „szabályos” formában ez így festene: **Egy torta három napig sült**, de hozzátettük, hogy ez így nem lenne címszerű. Az újságírónak az az eljárása, hogy írásműve címében kiemelő szórenddel él, s határozott névelőt használ határozatlan helyett, tulajdonképpen nem más, mint az olvasó felé tett gesztus. A szerző azáltal, hogy azt a személyt vagy dolgot, akiről vagy amelyről szól, képletesen máris ismertnek tekinti, mintegy beavatott társává teszi az olvasót, s ezzel az érdeklődéskeltéssel mindjárt ösztönzi is a cikk elolvasására. Nos, ezúttal csupán azt kívánom jelezni, hogy ez a címfajta mindmáig él, sőt, eléggé gyakori. Váltig úgy vélem, hogy ez nem baj. A címnek lehet saját grammatikája is. Szemléltetésül néhány friss példa: **Tornateremben lövöldözött a diák** (Blikk 2003. szept. 26.), **Felbontott úton borult fel a Merci** (Vasárnapi Blikk 2003. szept. 28.), **Negyven éve bujkál a szicíliai maffiózó** (Vasárnapi Blikk 2003. szept. 28.).

Végül a harmadik észrevétel, amelyet most csak egyetlen példával szemléltetek, de nem azért, mintha nem volna több is, hanem inkább azért, mert nem szeretném, ha a sajtónyelvről általam megrajzolt kép egészében lehangoló lenne. Nem. Erről szó sincs. Az azonban tény, hogy az újságírói felületesség napjainkban jóval feltűnőbb, mint húsz vagy harminc évvel ezelőtt, amikor – a számítógépes korszak előtt – még gondos korrektorok vizsgáltak meg minden mondatot, s nem ment volna át szűrőjükön olyan, csupán felében-harmadában megfogalmazott mondat, amilyen pl. ez az ún. rövidhír: „Stockholmban Anna Lindh külügyminiszter meggyilkolása kapcsán új gyanúsítottat, egy elmegyógyintézetből szabadult szerb származású fiatalembert vizsgálati fogságba helyezték.” Kijavítására nem fecsérlem itt az időt.

7. Záró gondolatok. Csaknem egy évtizede egy tanulmányban, ahol a nyelvhasználat egészét vettem vizsgálat alá, tanárosan így zártam értékelésemet: „S a végső osztályzat? Erős közepes. A jót és a rosszat egyaránt

mérlegelve, serpenyőre téve én nem féltém a magyar nyelvet, legalábbis a magyarországit nem. De azt fontosnak tartom, hogy mindenki, minden magyar ember érezze felelősségét anyanyelvünk iránt” (Grétsy 1994: 48).

Most az akkor leírtakhoz, azokat továbbra is érvényesnek tartva hozzáfűzöm: kiváltképpen fontosnak tartom, hogy minden újságíró is érezze felelősségét. Értse és érezze meg, hogy jóval nagyobb gondosságra, az írás becsületének megerősítésére, visszaszerzésére, a számítógépes ellenőrzés lehetőségeinek még jobb kihasználására, az újságokban – és általában a hírközegekben – az anyanyelvvel foglalkozó cikkekre, rovatokra, műsorokra van szükség, hiszen legnagyobb nemzeti kincsünkéről, sőt legfőbb nemzetösszetartó erőnkéről van szó, amely ráadásul 2004 nyarától már az Európai Uniónak is egyik hivatalos nyelve lesz. S ha már előadásom eddigi tárgyilagos hangnemét épp a végén egy ilyen, az érzelmeknek is teret engedő megnyilatkozás váltotta fel, befejezésül, hogy ne az enyém legyen a záró hang, az elmondottakhoz gyorsan hozzáteszek még egy idézetet: három sort abból a Prológusból, amelyet Jókai Mór írt 1865-ben a debreceni színház avatására. A Prológus így kezdődik:

„Egy kincse van minden nemzetnek adva
Míg azt megőrzi híven, addig él.
E kincs neve: az édes anyanyelv.”

H i v a t k o z á s o k

- Balázs Géza 2000. *Lehetséges nyelvi szabványok*. A–Z Kiadó, Budapest.
- Bárczi Géza 1974. *Nyelvművelésünk*. Gondolat, Budapest.
- Deme László 1982. A nyökögés dolgában. *Édes Anyanyelvünk* 1: 11.
- Grétsy László 1994. Anyanyelvünk, anno 1994. In: *Biztonságunk záloga, a nyelv*. Tudományos Ismeretterjesztő Társulat, Budapest.
- Grétsy László – Kemény Gábor 1983. Címek a mérlegen. *Jel-kép* 2: 106–15.
- Kiss Gábor – Pusztai Ferenc 1999) *Új szavak, új jelentések 1997-ből*. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- Kovalovszky Miklós 1974. A cím stilisztikája. In: *Jelentés- és stilisztika*. Nyelvtudományi Értekezések 83. sz., Budapest.
- Sebestyén Árpád 1994. *Értsünk szót! Útvesztők és útjelzők mindennapi nyelvhasználatunkban*. KLTE Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Debrecen.
- Szalai Tünde 2000. Az írott sajtó nyelvi kultúrája (szegedi nézőpontból). In: Balázs Géza és Grétsy László (szerk.): *Anyanyelvünkről – anyanyelvünkért*. Válogatás a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma anyanyelvi pályázataiból. 173–8.